

Eläinten terveyden valvonta 2023

444/00.01.02.00.01/2024

Ruokaviraston raportti
Hyväksymispäivä 27.6.2024

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Hyväksyjä	Sirpa Kiviruusu
Esittelijä	Miia Kauremaa
Lisätietoja	Miia Kauremaa

Sisällysluettelo

1	ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA	4
2	VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN	5
2.1	<i>Kansallinen eläintautien valvontajärjestelmä.....</i>	5
2.1.1	<i>Merkittävimmät todetut eläintautitapaukset 2023.....</i>	6
2.2	<i>Vuosittaiset eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmat.....</i>	7
2.3	<i>Keinollinen lisääminen.....</i>	14
2.4	<i>Eläinrokotteiden laadunvalvonta .....</i>	14
2.5	<i>Laboratoriot .....</i>	15
3	TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS.....	15
3.1	<i>Todetut puutteet ja niiden yleisyys .....</i>	16
3.2	<i>Puutteiden analyysi .....</i>	16
4	AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE	17
5	ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET	17
5.1	<i>Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen.....</i>	17
5.2	<i>Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen</i>	19
5.3	<i>Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet .....</i>	19
6	VALVONNAN RESURSSIT	19
7	MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN	20

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA

Talven 2022–2023 aikana todettiin Läntisessä Euroopassa lintuinfluenssaa poikkeuksellisen runsaasti lokeissa ja erityisesti naurulokkien joukkokuolemia havaittiin useassa maassa. Suomessa lintuinfluenssaa ei todettu alkuvuoden aikana, mutta kesäkuusta alkaen korkeapato-geeninen lintuinfluenssa (tyyppi H5N1) aiheutti Suomessakin useita yhdyskunnissa pesivien naurulokkien joukkokuolemia. Etelä-Pohjanmaalla naurulokeissa esiintynyt lintuinfluenssa levisi kesän aikana alueen lukuisille turkistarhoille ja Suomessa todettiin ensimmäiset tarhattujen turkiseläinten lintuinfluenssatartunnat. Kaikkiaan vuoden 2023 aikana todettiin lintuinfluenssatartuntaa 71 turkistarhalla. Tauti aiheutti usealla turkistarhalla vakavia oireita ja eläinten lisääntynyttä kuolleisuutta sekä johti massiivisen laajaan taudintorjuntaoperaatioon. Kaikkien tartuntatarhojen eläimet lopetettiin ihmisten terveyden suojelemiseksi. Lintuinfluenssa-epidemian taltuttaminen ja kaikkien turkistarhojen tutkiminen lintuinfluenssan varalta vei runsaasti eläinterveysviranomaisten resursseja erityisesti niillä alueilla, joissa sijaitsee paljon turkistarhoja. Luonnonvaraisten lintujen tautitapausten ja erityisesti joukkokuolemien vuoksi Ruokavirasto perusti 20.7.2023 tartuntavyöhykkeen, jolla pyrittiin estämään taudin leviäminen siipikarjan ja muiden lintujen pitopaikkoihin. Lintujen syysmuuton edetessä tapaukset hiljalleen vähenivät ja tartuntavyöhyke lakkautettiin 8.11.2023. Vuoden aikana todettiin 36 taudinpurkausta luonnonvaraisissa linnuissa. Siipikarjan tautitorjunta oli toimiva, sillä luonnonvaraisten lintujen ja turkiseläinten tartuntojen aiheuttamasta korkeasta tautipaineesta huolimatta lintuinfluenssa ei levinnyt siipikarjaan tai muiden lintujen pitopaikkoihin.

Vaikka vuosi oli hyvin haastava, siihen sisältyi myös onnistumisia ja Suomen koti- ja elintarviketuotantoeläinten terveyden tasoa voi edelleen pitää hyvänä. Suomi pysyi vapaana strategisesti tärkeistä naudan tarttuvasta leukoosista, IBR- ja BVD-tartunnoista, sikojen PRRS-taudista ja *Echinococcus multilocularis* -loisesta. Ahvenanmaalla vuosina 2021 ja 2022 todettujen IHN-tartuntojen vuoksi aloitetut seurantaohjelmat toteutuivat suunnitellusti, eikä lakisääteisesti vastustettavia vesieläinten tauteja todettu lainkaan.

Uusia salmonellatapausta todettiin naudoissa, sioissa ja siipikarjassa 31 tapausta, mikä on suunnilleen samaa luokkaa kuin edellisenä vuonna (28 tapausta). Salmonellatapausten määrä on viime vuosina vaihdellut reilusta kahdestakymmenestä vajaaseen viiteenkymmeneen, ja tapausten kokonaismäärä on aiempaan verraten nousut erityisesti naudoilla, mutta jossain määrin myös sioilla. Nautojen, sikojen ja siipikarjan salmonellaa vastustetaan lainsäädännön nojalla, ja salmonellan esiintyvyys säilyi myös vuonna 2023 tavoitteessa, alle 1 % tasolla. Jo useampana vuonna havaitun salmonellatapausten määrän lisääntymisen takia taudin torjuntaa on pyritty tehostamaan.

Afrikkalaisen sikaruton (*African Swine Fever*, ASF) leviäminen maailmalla ylläpitää taudin uhkaa suomalaiselle sianlihantuotannolle ja vaatii jatkuvia torjuntatoimia. Toimenpiteissä on ainakin toistaiseksi onnistuttu, sillä afrikkalaista sikaruttoa ei ole koskaan todettu Suomessa. Vuonna 2023 tauti levisi Ruotsiin. Lisäksi sitä esiintyy sekä Venäjällä että useassa Euroopan maassa Baltian maat mukaan lukien.

Viranomaisten sekä eri toimialajärjestöjen välisen yhteistyön arvioitiin toimivan pääsääntöisesti hyvin. Ruokavirasto teki tiivistä yhteistyötä mm. aluehallintovirastojen, ELY-keskusten, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), Tullin, Luonnonvarakeskuksen (LUKE), Metsähallituksen ja Suomen Riistakeskuksen, riistanhoitoyhdistysten, Suomen Kalankasvattajaliiton, Suomen mehiläishoitajain Liiton ja Paliskuntain yhdistyksen kanssa tärkeimpien eläintautien ja zoonosien torjumiseksi. Turkistarhojen lintuinfluenssaepidemiasta johtuen yhteistyö oli vuonna 2023 erityisen tiivistä aluehallintovirastojen, MMM:n THL:n, STM:n ja Suomen Turkiseläinten Kasvattajain liiton kanssa.

Eläintautiseurannan suunnittelussa kiinnitettiin edelleen huomiota riskiperusteisuuteen ja suunnitelmallisuutta pyrittiin kehittämään valvonnan ja tutkimuksen asiantuntijoiden yhteistyöllä. Vuonna 2023 valtaosa resursseista jouduttiin kohdentamaan turkiseläinten lintuinfluenssaepidemian hoitoon ja lintuinfluenssan torjuntaan. Resurssien puitteissa jatkettiin tehostetusti myös afrikkalaisen sikaruton ja salmonellan torjuntaa.

2 VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN

2.1 *Kansallinen eläintautien valvontajärjestelmä*

Eläintautivalvontaa tehdään aina eläinlääkärin asiakaskäynnin yhteydessä. Jokainen eläinlääkäri on eläintutilain (76/2021) 20 § nojalla velvollinen ilmoittamaan kunnaneläinlääkärille tai aluehallintovirastolle tiettyjen eläintautien epäilystä tai esiintymisestä alueellaan, joko välittömästi tai kuukausittain. Myös eläimistä vastaava toimija tai muu henkilö, joka osallistuu esimerkiksi eläinten kuljetukseen tai teurastukseen, on velvollinen ilmoittamaan virkaeläinlääkärille eläintautiepäilystä eläintutilain 19 § mukaisesti. Lisäksi tiettyjen eläintautien osalta toteutetaan vuosittaisia taudin esiintymisen seuranta- tai valvontaohjelmia.

Lainsäädännöllä vastustettavien eläintautien epäilytapauksissa eläinterveysviranomaisen on viivytyksettä tutkittava eläin ja otettava siitä tarvittavat näytteet. Aluehallintoviraston tulee eläintutilain mukaan tehdä päätös siitä, onko kyseessä viranomaisen eläintautiepäily, tällöin pitopaikalle annetaan tarvittaessa hallintopäätös toimenpiteistä ja rajoituksista taudin leviämisen estämiseksi. Pitopaikoista voidaan ottaa näytteitä myös eläintaudin poissulkemiseksi ilman eläinterveysviranomaisen eläintautiepäilyä. Joissakin tapauksissa voidaan toisaalta eläintauti todeta suoraan laboratoriotutkimuksin, ilman edeltävää kliinistä epäilyvaihetta.

Uuden, mm. eläintautitapausten ja epidemioiden hallintaan kehitetyn ELTE-järjestelmän eläintautien hallinnan osuus on täysimittaisessa käytössä maaeläimillä. Vuonna 2023 virkaeläinlääkärit ovat kirjanneet ELTEen 401 eläintautiepäilyä tai -tapausta. Vuonna 2022 kirjattiin 2018 eläintautiepäilyä tai -tapausta ja vuonna 2021 kirjattiin 79. Järjestelmään kirjataan sekä pidettyjen eläinten että luonnonvaraisten eläinten eläintautiepäilyt ja -tapaukset. Eläintautiepäilyyn ja todetun eläintaudin leviämisen estämiseksi tehtyjä aluehallintoviraston hallintopäätöksiä kirjattiin vuonna 2023 ELTE-järjestelmään 148 kpl. Vuonna 2022 hallintopäätöksiä kirjattiin ELTEen 39 ja vuonna 2021 23 kappaletta, vuonna 2021 osa päätöksistä kirjattiin vielä vanhaan ELITE-järjestelmään.

Aluehallintovirastot toimittavat koosteen eläinlääkäreiltä saamistaan ilmoitettavia eläintauteja koskevista raporteista Ruokavirastoon kuukausittain. Kuukausi-ilmoituksista tehdyt koosteet julkaistaan vuosittain Ruokaviraston verkkosivuilla.

Nautojen virusripulia raportoitiin kuukausi-ilmoituksissa vuonna 2023 vain 8 pitopaikassa, määrä on ollut viime vuosina laskeva sillä vuonna 2022 ilmoitettiin tartunnasta 11 pitopaikassa, 2021 26 pitopaikassa, vuonna 2020 35 pitopaikassa ja vuonna 2019 vastaava luku oli 67. Ruokavirastossa tehdyissä tutkimuksissa erityisesti koronaviruksen aiheuttamien vasikkaripuleiden määrä on ollut laskussa jo monena vuonna. Virusripulin aiheuttaa nautojen koronavirus (*Bovine Corona Virus*). *Mycoplasma bovis* –tartuntoja nautoilla raportoitiin todetun 12 pitopaikassa (vuonna 2022 14 pitopaikassa, 2021 41 pitopaikassa, 2020 29 pitopaikassa, 2019 35 pitopaikassa ja 2018 36 pitopaikassa). Taudin hallinnan haastavuus tuli esille taas vuonna 2023, kun *M. bovis* tartunta todettiin puhdasrotusonnikasvattamossa. Kliiniset oireet sonneilla olivat lieviä. Kaikki sonnien lähtötilat kuuluivat elinkeinon vapaaehtoisen *M. bovis* vastustusohjelman A-tasolle. Sonneja ehdittiin siirtää ostotiloille ennen tartunnan varmistumista ja tartunta levisi sonnien mukana muutamille tiloille. Tartunnan alkuperä jäi epäselväksi. Kaikkiaan

tartuntoja on Ruokaviraston tutkimuksissa todettu noin 370 pitopaikassa vuodesta 2012 lähtien. Lähes kaikissa lypsykarjoissa tartunta on ilmennyt utaretulehduksena ja todettu ensimmäisen kerran maitonäytteestä. Lihanautakasvattamoiden *M. bovis* -tartunnat todettiin hengitystietulehdusnäytteistä.

Lampaiden ja vuohien todettujen orf-tartuntojen lukumäärä on viime vuosina vakiintunut; tautia raportoitiin vuonna 2023 10 pitopaikassa 2022 9 pitopaikassa, 2021 10 pitopaikassa, 2020 9 pitopaikassa ja 2019 6 pitopaikassa, kun vuonna 2018 tautia raportoitiin 32 pitopaikassa ja 2017 41 pitopaikassa). Ruokaviraston tutkimuksissa orf todettiin 9 lammastilalla, näytteitä tutkittiin vuoden aikana 21 tilalta. Ilmoitusten pohjalta arvioituna muiden eläintautien osalta esiintyminen oli vuonna 2023 samaa suuruusluokkaa kuin edeltävinä vuosina. Kuukausi-ilmoitusten toimittamisen toteutumisessa on valitettavasti jatkuvasti puutteita ja osa kunnan-eläinlääkäreistä ei edelleenkään lähetä kuukausi-ilmoituksia aluehallintovirastoon, aluehallintoviraston ohjauksesta huolimatta. Kaikkiin eläintautien ilmoittamisessa havaittuihin puutteisiin pyritään vaikuttamaan ohjeistuksella.

Ruokavirasto laatii eläintautitilanteesta ja eläintautien seurannan tuloksista vuosittaisen Eläintaudit Suomessa –raportin, jossa Ruokavirastossa tehtyjen eläintautitutkimusten määrät ja seurannan tulokset sekä eläintautitilanne on kuvattu tätä raporttia yksityiskohtaisemmin. Eläintauteja tutkitaan myös muissa laboratorioissa kuin Ruokavirastossa, joten eläinlääkärien ilmoittamien todettujen eläintautitapausten määrät voivat poiketa Ruokavirastossa todettujen tapausten määrästä. Ilmoitettavien eläintautien esiintymiseen ei liity lakisääteisiä viranomaistoimia pitopaikassa, ellei kyseessä ole ammattimaista eläinten myyntiä, näytteille asettamista tai harrastustoimintaa harjoittava eläinten pitopaikka, jossa on todettu zoonoosi.

2.1.1 Merkittävimmät todetut eläintautitapaukset 2023

Heinäkuussa todettiin Suomen ensimmäiset tarhattujen turkiseläinten lintuinfluenssatartunnat ja loppuvuoden aikana lintuinfluenssaa todettiin turkistarhoilla laajasti. Tarhatuista turkiseläinlajeista tartuntoja todettiin ketuilla (siniketuilla eli naaleilla, hopeaketuilla ja risteytysketuilla), minkeillä ja supikoirilla. Useimmissa tapauksissa turkistarhojen tartunnat olivat todennäköisesti peräisin luonnonvaraisista linnuista, sillä turkiseläimistä todetut viruskannat olivat geneettisesti hyvin lähellä luonnonlinnuista todettuja viruskantoja. Turkistarhojen sisällä myös turkiseläinten väliset tartunnat olivat kuitenkin mahdollisia, joko suorassa kontaktissa eläinten välillä tai epäsuorasti erilaisten hoitotoimenpiteiden yhteydessä.

Koska lintuinfluenssa voi tarttua myös ihmiseen ja aiheuttaa vakavan taudin, turkiseläinten lintuinfluenssaepidemia oli uhka myös ihmisten terveydelle. Ihmisten terveyden suojelemiseksi Ruokavirasto määräsi tartuntatarhojen kaikki turkiseläimet lopetettavaksi. Epidemian taltuttaminen ja kaikkien turkistarhojen tutkiminen lintuinfluenssan varalta vei runsaasti eläin-terveysviranomaisten resursseja erityisesti alueilla, joissa sijaitsee paljon turkistarhoja. Lintuinfluenssatartunta todettiin kaiken kaikkiaan 71 turkistarhalla (vajaalla viidenneksellä kaikista tutkituista tarhoista) 21 kunnan alueella. 29 tarhalla tartunta löytyi eläinten oireiden aiheuttaman tautiepäilyn tai suoran tartuntatarhakontaktin perusteella. Loput tapaukset tunnistettiin kaikille turkistarhoille syksyllä tehdyssä lintuinfluenssakartoituksessa. Heinäkuusta vuoden loppuun Ruokavirastossa tutkittiin noin 1 700 turkiseläintä ja 25 000 yksittäistä näytettä lintuinfluenssaviruksen tai sen vasta-aineiden osoittamiseksi, kartoituksessa mukana olleiden tarhojen yhteismäärä oli 345.

Luonnonvaraisten lintujen lintuinfluenssatartuntojen ja erityisesti joukkokuolemien vuoksi Ruokavirasto perusti 20.7.2023 tartuntavyöhykkeen, jolla pyrittiin estämään taudin leviämisen siipikarjan ja muiden lintujen pitopaikkoihin. Lintujen syysmuuton edetessä tapaukset hil-

jalleen vähenivät ja tartuntavyöhyke lakkautettiin 8.11.2023. Vuoden aikana todettiin 36 taudinpurkausta luonnonvaraisissa linnuissa. Siipikarjan tautitorjunta oli toimiva, sillä luonnonvaraisien lintujen ja turkiseläinten tartuntojen aiheuttamasta korkeasta tautipaineesta huolimatta lintuinfluenssa ei levinnyt siipikarjaan tai muiden lintujen pitopaikkoihin.

2.2 Vuosittaiset eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmat

Eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmien toteutetaan lainsäädäntöön perustuen ja Ruokaviraston vuosittain laatiman erillisen seurantasuunnitelman mukaisesti. Valvontaa toteutetaan elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman ja siihen sisältyvän eläinlääkintähuoltolain edellyttämän eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaa ja eläinlääkäripalveluja koskevan valtakunnallisen suunnitelman (EHO) mukaisesti. Useiden eläintautien osalta seuranta perustuu EU-lainsäädäntöön joko niin, että ohjelmaa toteutetaan koko EU:n alueella (esimerkiksi lintuinfluenssaseuranta), tai Suomelle myönnetyn erityisaseman, kuten taudista vapaan aseman säilyttämiseksi (esimerkiksi nautojen bruselloosi tai sikojen Aujeszky'n tauti) tai palauttamiseksi (esimerkiksi kalojen IHN-taudin seurantaohjelmat). Lisäksi passiivista eläintautitilanteen seuranta tehdään eläinlääkärien tilakäynneillä ja kuolinsyyn selvitykseen tai muusta syystä Ruokavirastoon lähetettyjen näytteiden tutkimuksilla.

Osa eläintautiseurannan näytteistä pyydetään teurastamoilta, joissa näytteenotosta vastaa viime kädessä Ruokaviraston virkaeläinlääkäri, ja osa pyydetään tankkimaitonäytteinä meijereiltä. Silloin kun näytteenotto edellyttää käyntiä pitopaikassa, kunnaneläinlääkäri käy ottamassa näytteet. Tällöin aluehallintovirasto (lääkineläinlääkäri) ohjaa ja valvoo näytteenoton toteutumista toimialueellaan, ja ohjaa tarvittaessa näytteenoton muuhun pitopaikkaan. Seurantanäytteitä kerätään myös luonnonvaraisista eläimistä, tällöin metsästäjät ja kalastajat ovat tärkeässä roolissa näytteiden lähettämisessä.

Eläintautiseurannan tulokset julkaistaan vuosittain Eläintaudit Suomessa – vuosiraportissa. Eläintautiseurannan tavoitteet ovat täyttyneet kokonaisuutena hyvin, mukaan lukien eläintautien varhainen havaitseminen ja sen myötä taudintorjuntatoimien viivytyksetön aloittaminen, ja toisaalta tautivapauksien osoittaminen, palauttaminen ja säilyttäminen.

Tämän raportin tiedot eläinten terveyden valvonnan toteutumisesta koostetaan aluehallintovirastojen tekemistä alueellisista toteumatiedoista ja raporteista. Osa Pohjois-Suomen aluehallintoviraston toimialueen tiedoista puuttuu, sillä kaikkia toteumatietoja tai raporttia ei toimitettu.

Salmonellavalvonta

Pakollisen salmonellavalvonnan piiriin kuuluvat nautoja sperman keräysasemalle toimittavat pitopaikat, raakamaitoa tuottavat nautojen pitopaikat, toisiin pitopaikkoihin luovutettavaksi tarkoitettuja uudistuseläimiä tuottavat sikojen pitopaikat ja sekä nautojen että sikojen pitopaikat, joissa on sperman keräysaseman toimintaan liittyvä karanteenitila, sekä broilereiden, kanojen ja kalkkunoiden kaikki tuotantoketjun vaiheet.

Uusia salmonellatapauksia todettiin nautoissa, sioissa ja siipikarjassa 31 tapausta, mikä on suunnilleen samaa luokkaa kuin edellisenä vuotena, jolloin uusia tapauksia todettiin 28. Salmonellatapausten määrä on viime vuosina vaihdellut reilusta kahdestakymmenestä vajaan viiteenkymmeneen, ja tapausten kokonaismäärä on aiempaan verraten nousut erityisesti nautoilla, mutta jossain määrin myös sioilla. Nautojen, sikojen ja siipikarjan salmonellaa vastustetaan lainsäädännön nojalla, ja salmonellan esiintyvyys säilyi myös vuonna 2023 tavoitteessa, alle 1 % tasolla. Jo useampana vuonna havaitun salmonellatapausten määrän lisääntymisen takia taudin torjuntaa on pyritty tehostamaan. Salmonellaepäilytapausten viranomaisnäyt-

teenotto tehdään valtion varoin, samoin kuin taudin leviämisen estämiseksi annetun päätöksen kumoamiseen tähtäävä näytteenotto tilan saneeraustoimien jälkeen, tai poikkeusluvan myöntämiseksi eläinten siirtoon. Tarvittavista saneeraustoimista vastaa toimija.

Nautojen salmonellavalvonta on osa Suomen kansallista salmonellavalvontaohjelmaa, ja salmonellatartunta naudoilla on luokiteltu eläintautilainsäädännössä valvottavaksi eläntaudiksi. Suomessa salmonellan esiintyvyys naudoilla on perinteisesti ollut hyvin vähäistä, mutta vuodesta 2018 alkaen salmonellatapauksia on todettu nautatiloilla selvästi aiempaa enemmän; vajaasta kahdestakymmenestä noin kolmeenkymmeneen tapaukseen vuosittain. Lisääntyneistä tapausmääristä huolimatta esiintyvyys on pysynyt salmonellavalvontaohjelman asetetussa tavoitteessa, eli alle 1 prosentissa teurastetuista naudoista sekä säännöllisen näytteenoton piirissä olevista nautaryhmistä. Uusia salmonellatartuntoja todettiin naudoilla vuonna 2023 kaikkiaan 21 tapausta, yhteensä 20 pitopaikassa, mikä on samaa tasoa kuin edellisinä vuosina on todettu (23 nautojen pitopaikkaa vuonna 2022, 25 vuonna 2021 ja 17 vuonna 2020). Pitopaikoista 9 oli lypsykarjan pitopaikkoja, kuusi emolehmäkarjan pitopaikkoja ja viisi lihanautakasvattamoja.

Nautatiloilla vuoden aikana havaituissa uusissa salmonellatapauksissa todettiin kaikkiaan seitsemää eri salmonellan serotyyppiä. Aikaisempien vuosien tapaan *Salmonella* Typhimurium ja Enteritidis olivat yleisimmin todetut serotyypit. Typhimurium-tartuntoja todettiin kymmenestä pitopaikassa, joista neljä oli lypsykarjoja, kolme emolehmätiloja ja kolme lihanautakasvattamoja (väli- tai loppukasvattamoja). Yhdellä lypsytilalla todettiin Typhimurium-tartunta vuoden aikana kahdesti ja sekvensoinnin perusteella kyseessä oli saman kannan uusintatartunta. Todetuista *S. Typhimurium* -kannoista yksikään ei ollut usealle antibiootille resistenttiä tyyppiä, eikä monofaasista kantaa. *Salmonella* Enteritidis löytyi puolestaan viidestä eri pitopaikasta, näistä kaksi oli lypsykarjoja, kaksi emolehmäkarjoja ja yksi lihanautakasvattamo. *Salmonella* Konstanz todettiin kahdessa pitopaikassa; toinen oli lypsykarja ja toinen samaisen lypsytilan nuorkarjan pitopaikka. Yhdessä vasikkakasvattamossa todettiin samaan aikaan otetuista näytteistä kahta serotyyppiä: Hessarek ja Heidelberg. Lisäksi *S. Kentucky* todettiin yhdessä emolehmien pitopaikassa, jossa toimi myös lihanautakasvattamo, ja *Salmonella enterica* ssp. diarizonae (*S. ssp.* IIIb) yhdessä lypsykarjan pitopaikassa. Teurastamoilla otetuista nautojen imusolmukenäytteistä ei todettu vuoden 2023 aikana salmonellaa.

Aiempien vuosien tapaan nautojen salmonellatartunnat todettiin yleisimmin eläintenpitäjien teettämässä omavalvontatutkimuksissa, ja 12 pitopaikan tartunnat todettiin tätä kautta. Viiden pitopaikan tartunnat todettiin viranomaisten toteuttamassa tartuntapitopaikan kontaktien näytteenotossa, tosin kontaktipitopaikasta ei välttämättä löydetty samaa serotyyppiä kuin alkuperäisestä tartuntapitopaikasta. Kahden pitopaikan tartunnat todettiin viranomaisen epäilynäytteenotossa, joka järjestettiin koska pitopaikassa työskennelleellä henkilöllä oli todettu salmonellatartunta. Yhden pitopaikan tartunta löytyi vasikoiden ripulioireiden vuoksi lähetetyistä ulostenäytteistä; pitopaikassa oli ollut (osin veristä) ripulia paitsi vasikoissa, myös aikuisissa eläimissä. Kyseisen pitopaikan samana vuonna todettu uusintatartunta todettiin sen klinisten oireiden vuoksi toimijan toteuttamassa näytteenotossa.

Sikojen salmonellavalvonta on osa Suomen kansallista salmonellaohjelmaa, ja sikojen salmonellatartunnat on luokiteltu eläintautilainsäädännössä valvottavaksi eläntaudiksi. Salmonellan esiintyvyys sioissa on jo pitkään ollut Suomessa hyvin matala, ja pysynyt salmonellavalvontaohjelman asetetussa tavoitteessa, eli alle yhdessä prosentissa teurastetuista emakoista ja lihasioista sekä säännöllisen näytteenoton piirissä olevista sikaryhmistä. Vuoden 2023 aikana uusia salmonellatartuntoja todettiin yhteensä kuudessa sikojen pitopaikassa. Salmonellatapauksen vuosittainen määrä sioilla on vaihdellut melko paljon 2 pitopaikkaa vuonna 2022, 12 vuonna 2021, 3 vuonna 2020 ja 13 vuonna 2019. Keskimääräisesti tapausmäärä vaikuttaa viime vuosina hieman lisääntyneen aiempaan verrattuna vuosina 2017–2023 keskimäärin 7-8 tapausta / vuosi ja vuosina 2010-2016 keskimäärin 2-3 tapausta.

Vuoden aikana todetuista uusista salmonellatapauksista neljä todettiin emakkosikaloidissa ja kaksi lihasikaloidissa. Serotyyppiä Uganda todettiin viranomaisen toteuttamassa näytteenotossa emakkosikalasta, jonka yhteydessä toimivassa välikasvattamossa ja kahdessa lihasikalassa todettiin samaa serotyyppiä jo muutama vuosi aiemmin. Lisäksi *Salmonella* Uganda todettiin lihasikalassa, jonne kyseisestä emakkosikalasta oli siirretty poikkeusluvalla porsaita karanteeniin; tartunta löytyi viranomaisen näytteenotossa rajoittavien määräysten kumoamiseksi. Myös *S. Hessarek* todettiin kahdessa sikojen pitopaikassa; emakkosikalan omavalvontanäytteenotossa, sekä sen kontaktilihasikalaan järjestetyssä viranomaisen epäilynäytteenotossa. Lisäksi serotyyppiä Typhimurium todettiin myös kahdessa sikalassa. Näistä toinen oli jalostussikala, jonka tartunta löydettiin teurastamalla tehdyn imusolmukelöydöksen vuoksi viranomaisen järjestämässä epäilynäytteenotossa. Toinen Typhimurium tartunta löytyi viranomaisen kontaktitutkimuksissa sikalasta, jonne jalostussikalasta oli siirretty nuoria sikoja. Yllä mainittujen serotyyppien lisäksi sikaloiden salmonellasaneerausten aikana otetuissa näytteissä todettiin myös serotyyppijä Derby, ja Enteritidis, jotka molemmat löytyivät lihasikalasta, josta oli alun perin todettu *S. Derby*. Pitopaikoissa tehtyjen löydösten lisäksi teurastamon imusolmukenäytteenotoissa todettiin *S. Typhimurium* emakolta, sekä *S. Dublin* lihasikalalta, mutta eläinten alkuperäpitopaikoissa viranomaisen toteuttamassa näytteenotossa ei todettu tartuntoja.

Vuonna 2022 voimaan tulleen määräaikaisen asetusmuutoksen mukaisesti sikojen salmonellatapauksissa omistaja voi hakea Ruokavirastolta päätöstä sikojen lopettamiseksi, salmonellan hävittämiseksi pitopaikasta. Kaikkiaan vuoden 2023 aikana Ruokavirastoon saapui seitsemän hakemusta sikojen lopettamiseksi, viidestä eri pitopaikasta. Näistä neljän salmonellatartunta todettiin vuoden 2023 aikana ja yhden tartunta oli todettu jo kesällä 2021. Hakemusten perusteella tehtyjen päätösten nojalla lopetettiin yhteensä reilu 4100 sikaa, joista noin viidennes oli lihasikoja, noin 40 % porsaita ja loput noin 40 % emakkoja, karjuja ja nuoria siitossikoja.

Siipikarjan lakisääteinen salmonellavalvontaohjelma kattaa broilerien, kalkkunoiden ja munintakanojen kaikki ikäpolvet. Salmonellan esiintyvyys siipikarjassa on matala ja on pysynyt tavoitteessa, alle yhdessä prosentissa. Salmonellaa todettiin vuonna 2023 viidessä siipikarjan pitopaikassa (kahdessa pitopaikassa 2022). *S. Typhimurium* todettiin kolmessa tuotantopolven broilerien pitopaikassa samaan aikaan ja yhdessä näistä pitopaikoista tartunta todettiin kahdessa broileriparvessa. Kyseinen *S. Typhimurium* -kanta oli resistentti neljälle kahdeksasta Ruokaviraston epidemiologisessa seurannassa tutkituille mikrobilääkeaineille ja kokogenomisekvensoinnissa kanta poikkesi muista Ruokaviraston tietokannassa olevista *S. Typhimurium* -kannoista. Lisäksi salmonellaa todettiin kahdessa pienimuotoisen toiminnan munintakanalassa. Yhdessä pitopaikassa todettiin *S. Typhimurium* ja yhdessä pitopaikassa *S. ssp. IIIb* (= *diarizonae*). Emoparvissa tai kalkkunoissa salmonellaa ei todettu vuonna 2023.

Taulukko 2. Lainsäädännöllä vastustettavat uudet salmonellatapaukset nautojen, sikojen ja siipikarjan pitopaikoissa

Eläinlaji	Todettu pitopaikoissa, kpl	Serotyyppi
Nauta	20	<i>Salmonella</i> Enteritidis (5), <i>S. Typhimurium</i> (10), <i>S. Kentucky</i> (1), <i>S. Konstanz</i> (2), <i>S. enterica ssp. diarizonae</i> (1) Yhdessä pitopaikassa todettiin sekä <i>S. Hessarek</i> ja <i>S. Heidelberg</i>
Sika	6	<i>S. Typhimurium</i> (2), <i>S. Uganda</i> (2), <i>S. Hessarek</i> (2)
Siipikarja	5	<i>S. Typhimurium</i> (4), <i>S. ssp. IIIb</i> (= <i>diarizonae</i>) (1)
Yhteensä	31	

Siipikarjan pakollinen salmonellavalvonta

Siipikarjan pakollinen salmonellavalvonta kattaa broilerien, kalkkunoiden ja munintakanojen kaikki ikäpolvet sekä hautomot. Valvonnan piiriin kuuluvia pitopaikkoja on noin 900. Siipikarjan salmonellan viranomaisvalvonnan toteuma vaihteli AVlen raporttien mukaan alueittain seuraavasti: Etelä-Suomi 100 % (48 valvontakäyntiä/suunnitelma 48 valvontakäyntiä), Lounais-Suomi 63 % (288/458 käyntiä), Länsi- ja Sisä-Suomi 88 % (174/218 käyntiä), Itä-Suomi 100 % (27/27 käyntiä), Pohjois-Suomi toteumatietoja ei toimitettu, Lappi 71 % (5/7 käyntiä). Koko maan osalta siipikarjan salmonellan viranomaisvalvonta toteutui valitettavasti vain osittain, 72 % (88 % vuonna 2022, 80 % vuonna 2021, 87 % vuonna 2020 ja 91 % vuonna 2019). Toteuma on samaa luokkaa kuin edellisinä vuosina, arviointia vaikeuttaa kuitenkin se, että kunnista ei erinäisistä syistä (sijaiset, kiire, inhimillinen unohdus) johtuen toimiteta kaikkia valvontakäyntien raportteja aluehallintovirastoihin. Vuonna 2023 valvonnan kattavuus on todennäköisesti suurempi, koska osa siipikarjatiheän alueen tarkastuskertomuksista on todennäköisesti jäänyt toimittamatta aluehallintovirastoon, sillä aluehallintovirastossa ei ollut resursseja muistuttaa tarkastuskertomusten lähettämisestä. Manuaalinen toimintatapa on altis virheille raportoinnin eri vaiheissa.

Siipikarjan pakollisen salmonellavalvonnan kokonaiskattavuutta on vaikea arvioida, sillä erityisesti pienet toimijat eivät ole välttämättä viranomaisen tiedossa, ja jäävät täten valvonnan ja arvioinnin ulkopuolelle. Siipikarjalle ei ole olemassa sellaista rekisteriä, josta salmonellavalvontaan kuuluvien siipikarjatilojen perusjoukko olisi luotettavasti saatavilla. Aluehallintovirastoissa onkin pidettävä erillistä omaa kirjanpitoa pitopaikoista valvonnan toteutumien arvioimiseksi. Toteutumattomien tarkastusten osasyynä on edelleen se, että kunnan virkaeläinlääkärit odottavat yhteydenottoa toimijan taholta ja jos sellaista ei kuulu, jää käynti mahdollisesti suorittamatta. Toteutumattomien tarkastusten syynä ei ainakaan kaikilla alueilla vaikuttaisi olevan resurssivaje tai se ei ole tullut esille.

Valvotuista kohteista 13:ssä raportoitiin esiintyvän vaatimusten vastaisuuksia, tosin tietoa ei saatu kaikilta aluehallintovirastoilta. Yhteen kohteeseen kohdistettiin hallinnollisia toimia, muiden toimijoiden havaittuihin puutteisiin reagoitiin neuvonnalla. Vuonna 2022 vaatimuksen vastaisuuksia todettiin 13 ja vuonna 2021 17 valvontakohteessa. Tarkastuspöytäkirjojen perusteella tarkastuksissa ei havaittu suuria tai vakavia puutteita yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta. Yleisin huomautettava asia oli, että valvovalle viranomaiselle ei ollut ilmoitettu saapuvia tai saapuneita parvia. Salmonellanäytteiden ottamisessa oli esiintynyt myös jonkin verran (pieniä) viiveitä, puutteita on todettu myös kirjanpidossa ja tautisuojuuksessa. Puutteita havaittiin erityisesti pienimuotoisilla toimijoilla. Tarkastuspöytäkirjojen kattavaa analyysia ei kuitenkaan ehditä kaikissa tapauksissa tehdä, joten johtopäätökset eivät välttämättä ole täysin luotettavia.

Lampaiden ja vuohien scrapieseuranta

Seuranta toteutetaan tutkimalla raatojenkeräilyalueella yli 18 kuukauden ikäiset kuolleet ja lopetetut lampaat ja vuohet scrapien varalta, näytteet otetaan 1. luokan sivutuotteiden käsittelylaitoksessa. Lisäksi niiden tilojen, jotka sijaitsevat keräilyalueen ulkopuolella ja joissa on vähintään 50 uuhta tai kuttua, tulee lähettää tutkittavaksi vähintään yksi vuoden aikana kuollut tai lopetettu yli 18 kuukauden eläin. Vuonna 2023 lähetettiin 28 näytettä 22 keräilyalueen ulkopuolisesta pitopaikasta, määrä on pysynyt suunnilleen samana viime vuodet, sillä vuonna 2022 näytteitä lähetettiin 23 pitopaikasta, 2021 26 pitopaikasta ja vuonna 2020 27:stä. Toteuma näytteiden lähettämisessä on kuitenkin melko vaatimaton, sillä vain noin neljäsosa pitopaikoista, jotka eläinrekisterin perusteella kuuluvat seurantaan, lähettää vuosittain näytteen. Teurastamoissa otetaan lisäksi näytteet kaikista niistä yli 18 kuukauden ikäisistä lamppaista ja vuohista, joissa havaitaan merkkejä näivettymisestä tai hermostollisia oireita tai jotka on hätäteurastettu. Vuonna 2023 klassista scrapieta ei todettu. Epätyypillistä scrapieta todettiin viidellä lammastilalla.

Lampaiden ja vuohien maedi-visna- ja CAE-terveysvalvonta

Pienten märehitijöiden lentivirus -seurantaa (lampaan maedi-visna (MV) ja vuohen CAE) toteutetaan vapaaehtoisen terveysvalvonnan avulla. Kuten aiempinakin vuosina, eniten terveysvalvontaan kuuluvia toimijoita oli Länsi- ja Sisä-Suomen alueella, 44. Koko maassa terveysvalvontaan kuului vuoden lopussa 131 toimijaa, määrä on edellisestä vuodesta pudonnut jälleen jonkin verran, sillä vuonna 2022 terveysvalvontaan kuului 157 toimijaa. Vuonna 2018 terveysvalvontaan kuului vielä 222 eläintenpitäjää, joten ohjelmasta on viime vuosina eronnut merkittävä määrä toimijoita. Ahvenanmaan tiedot puuttuvat. Terveysvalvontakäynnit toteutuivat eri aluehallintovirastojen toimialueilla vaihtelevasti, 50–100-prosenttisesti. Koko mannermaan osalta maedi-visna –terveysvalvonnan pitopaikkakäynnit toteutuivat 93 % eli paremmin kuin viitenä edeltävänä vuonna (91 % vuonna 2022, 82 % vuonna 2021 ja 86 % vuonna 2020, 78 % vuonna 2019 ja 77 % vuonna 2018). Maedi-visna/CAE-terveysvalvonnan näytteitä tutkittiin vuoden 2023 aikana 50 eri pitopaikasta, yhteensä 1753 näytettä (vuoden 2022 54 eri pitopaikasta yhteensä 3215 näytettä, 2021 aikana 53 eri tilalta yhteensä 2662 näytettä ja 2020 aikana 53 eri tilalta, yhteensä 2787 näytettä), maedi-visna/CAE-tautia ei todettu.

Afrikkalaisen sikaruton (ASF) vastustaminen

Afrikkalainen sikarutto on vaarallinen sikojen kuumetauti, jota ei ole koskaan todettu Suomessa. Tauti on lähtöisin Afrikasta. Vuodesta 1978 tautia (genotyyppi I) on esiintynyt Italian Sardiniaassa. Vuonna 2007 tauti (genotyyppi II) levisi Georgiaan, todennäköisesti Afrikasta tulleen laivan ruokajätteen mukana. Sen jälkeen ASF on levinnyt mm. Venäjälle, Ukrainaan ja Valko-Venäjälle. Vuonna 2014 tauti levisi Liettuaan, Latviaan, Puolaan ja Viroon. Tämän jälkeen tautia on todettu myös Moldovassa, Tšekissä, Romaniassa, Unkarissa, Bulgariassa, Belgiassa, Serbiassa, Slovakiassa, Saksassa, Kreikassa, Italian mantereella ja Pohjois-Makedoniassa. Vuonna 2023 tauti levisi Kreikkaan, Kroatiaan, Bosnia-Hertsegovinaan, Kosovoon ja Ruotsiin. Manner-Euroopassa esiintyy afrikkalaisen sikaruton genotyyppiä II. Vuonna 2023 genotyyppi II levisi myös Italian Sardiniaan, jossa on nyt sekä genotyyppi I että II aiheuttamaa tartuntaa. Tšekki vapautui taudista virallisesti 2019, mutta vuonna 2022 tauti levisi sinne uudelleen. Belgia vapautui taudista virallisesti vuonna 2020.

Tartuntojen hävittäminen villisioista on osoittautunut vaikeaksi ja tauti on levinnyt niiden mukana uusille alueille ja tuotantosikaloihin. Viruksen merkittävänä leviämistapana on siirtyminen ihmisten toiminnan johdosta, viruksella saastuneen lihan tai muiden tuotteiden välityksellä. Jatkuvana uhkana on, että afrikkalainen sikarutto leviää Suomeen aiheuttaen vakavia taloudellisia tappioita viennin pysähtymisen ja taudin saneeraamisen takia.

Vuodesta 2018 alkaen on Ruokavirastossa (ja edeltäjässä Evirassa) pystytty toteuttamaan ASF torjuntaa lisäresurssein. Tautivastustuksen painopistettä on kohdistettu erityisesti tiedottamiseen ja viestintään eri tahoille, tautitorjunnan ohjeistukseen sekä villisikoja koskevaan toimintasuunnitelmaan ja ohjeisiin. Vuonna 2023 julkaistiin toimijoille ja valvojille ohje ”Elintarvikkeiden ja sivutuotteiden jäljittäminen, takaisin veto ja käsittely tai hävittäminen, jos on todettu afrikkalaisen sikaruton tautitapaus tuotantoeläiminä pidettävillä sioilla” sekä jätteen toimijoille ja valvojille ohje ”Afrikkalaisen sikaruton torjunta jätteiden kuljetuksessa ja käsittelyssä”.

Yhteistyötä ASF-vastustuksessa jatkettiin eri sidosryhmien ja viranomaisten kanssa. Yhteistyötä tehtiin mm. Riistakeskuksen, Suomen Metsästäjäliiton ja Suomen Sikayrittäjien kanssa. Metsästäjiä koulutettiin ja tiedotettiin villisikojen metsästyksessä ja ASF-riskistä yhteistyössä Suomen Sikayrittäjien ASF-hankkeen kanssa. Ruokavirasto osallistui myös Suomen Sikayrittäjien järjestämään Villisikamessut-tapahtumaan. Metsästäjille tiedotettiin ulkomaille suuntautuvan metsästysmatkailun ASF-riskistä ja suositeltiin välttämään metsästysmatkoja erityisesti Keski-Ruotsiin. Viestinnästä lisää kohdassa 5.1.

Luonnonvaraisia villisikoja on tutkittu maassamme afrikkalaisen sikaruton varalta jo vuodesta 2010 alkaen. Näytteitä kuolleista tai metsästetyistä villisioista saatiin vuonna 2023 hieman

enemmän kuin edellisenä vuonna, yhteensä 921 (2022 912 näytettä, 2021 1 215 näytettä, 2020 937 näytettä). Tutkituista eläimistä 24 oli kuolleena löydettyjä, kolarieläimiä tai sairaana lopetettuja ja 897 metsästettyjä villisikoja. Kuolleita villisikoja tutkittiin enemmän kuin edellisenä vuonna (14 kpl 2022), mutta tiedoksi saatiin lisäksi kuusi kuollutta villisikaa, joista ei saatu näytteitä tutkittavaksi. Luonnonvarakeskuksen (Luke) tuottaman arvion mukaan villisikakanan koko oli noin 2 011 tammikuussa 2024 (2 556 tammikuussa 2023; 3 100 tammikuussa 2022), joten kanta on jatkanut vähentymistään. Suomen Riistakeskuksen mukaan vuonna 2023 metsästettiin 984 villisikaa (2022 1 066 kpl, 2021 1 443 kpl, 2020 1 195 kpl ja 2019 863 kpl). Villisikakantaa metsätetään voimakkaasti ja näytteitä saadaan Ruokavirastoon erittäin korkeasta osuudesta metsästettyjä villisikoja, 91,2 % vuonna 2023 (84 % vuonna 2022, 83 % vuonna 2021, 78 % vuonna 2020). Osuus metsästetyistä villisioista, joista saadaan näytteet, on kasvanut vuosi vuodelta. Ruokavirasto jatkoi palkkioiden maksua villisikänäytteiden lähettämisestä ja kuolleista villisioista ilmoittamisesta. Luonnonvaraisten villisikojen lisäksi afrikkalaisen sikaruton seuranta tehdään jatkuvasti myös kotieläiminä pidettävistä sioista, mukaan lukien tarhatut villisiat.

Sikojen ulkonapitokiellon valvonta

Afrikkalaisen sikaruton vastaisena varotoimena, taudin leviämisen ehkäisemiseksi luonnonvaraisten villisikojen ja kotieläinten välillä, on sikojen ulkonapito kielletty maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (404/2021). Ulkonapito on sallittua vain, jos sikojen aitaus on asetuksen vaatimusten mukainen ja ulkonapidosta tehdään etukäteen ilmoitus kunnaneläinlääkärille. Sikojen ulkonapitokiellon valvonnan ohjaus ja toimeenpano vaativat myös vuonna 2023 resursseja sekä aluehallintovirastoilta että kunnan virkaeläinlääkäreiltä. Vuonna 2023 sikojen ulkonapitokiellon valvomiseksi aluehallintovirastot raportoivat tehdyn viisi tarkastuskäyntiä, niissä vaatimuksenvastaisuuksia esiintyi viidessä valvontakohteessa ja näistä kolmeen kohdistettiin hallinnollisia toimia.

Raivotautiseuranta

Raivotaudin eli rabioksen torjunta jatkui edellisvuosien tapaan. Raivotaudin tulo luonnonvaraisten pienpetojen mukana Suomeen pyritään estämään maastoon levitettävillä syöttirokotteilla. Vuonna 2023 syöttirokotteet (180 000 rokotetta) levitettiin maan itärajalle lentoleivityksenä syys-lokakuussa. Raivotaudin esiintymistä ja syöttirokotteiden kulutusta seurataan jatkuvasti metsästettyjä ja kuolleena löytyneitä petoeläimiä tutkimalla. Näytteitä kerätään pääasiassa Kaakkois-Suomesta ja Pohjois-Karjalasta, minne syöttirokotteita levitetään. Metsästäjien apu eläinnäytteiden keräämisessä on ratkaisevan tärkeää tautiseurannalle. Ruokaviraston tavoitteena oli saada 360 eläinnäytettä raivotautisyöttirokotusalueelta ja vuonna 2023 päästiin tavoitteeseen. Kettuja ja supikoiria lähetettiin näytteeksi 389, niistä 338 eläimestä saatiin aivonäyte rabiestutkimukseen ja 201:sta verinäyte rokotusten onnistumisen seurantaan. Rokotuksen aikaan saamia vasta-aineita todettiin 43 %:lla tutkituista eläimistä. Rokotteissa olevaa merkkiainetta, tetrasykliiniä, todettiin 62 %:lla leukaluunäytteessä, 335 näytettä tutkittiin.

Raivotautiseurantaan saatiin koko maasta 486 luonnonvaraista eläintä. Näistä suurin osa oli supikoiria (296 kpl) ja kettuja (84 kpl). Aggressiivisen käytöksen tai hermosto-oireiden vuoksi tutkittiin 4 eläintä (vuonna 2022 12 eläintä, vuonna 2021 11 eläintä, vuonna 2020 11 eläintä, 2019 23 eläintä ja vuonna 2018 27 eläintä). Laittomasti maahantuotuja eläimiä tutkittiin raivotaudin varalta 11 (vuonna 2022 14 eläintä, vuonna 2021 2 eläintä, vuonna 2020 8 eläintä, vuonna 2019 58 eläintä ja vuonna 2018 14 eläintä). Yhtään raivotautitapausta ei todettu. Raivotaudin varalta tutkittiin lisäksi 31 lepakkoa.

Hirvieläinten näivetystaudin seuranta

Hirvieläinten näivetystauti (*Chronic Wasting Disease*, CWD) löydettiin ensimmäistä kertaa Euroopassa norjalaisista tunturipeuroista vuonna 2016. Taudin levinneisyyden kartoittamiseksi kuudessa EU-maassa aloitettiin kolmevuotinen seurantaohjelma. Suomessa ensimmäinen hir-

vieläinten TSE-tapaus todettiin vuonna 2018 Kuhmossa kuolleenä löytyneestä hirvestä. Kyseessä ei ollut tyyppillinen hirvieläimen näivetystauti, CWD, vaan sen epätyypillinen tautimuoto, jota on tavattu vanhoilla hirvillä myös Norjassa ja Ruotsissa. Toinen sporadinen CWD tapaus hirvellä todettiin Laukaalla lokakuussa 2020 ja kolmas Kyyjärvellä marraskuussa 2022. EU-seurantaohjelman loputtua seuranta on jatkettu kansallisena seurantana, jossa näytteenotto kohdennetaan yli 12 kk ikäisiin, itsestään kuolleisiin, sairaisiin tai nääntyneisiin hirvieläimiin. Vuonna 2023 tutkittiin yhteensä 101 hirvieläintä TSE-tautien varalta.

Vesiviljelypitopaikkojen valvonta ja eläintautiseuranta

Vesiviljelyeläinten pitopaikat tulee, yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta, ilmoittaa vesiviljelyrekisteriin tai niille tulee hakea Ruokaviraston (Ahvenanmaalla maakuntahallituksen) hyväksyntä. Virallista valvontaa ja vesieläinten tautitilanteen säännöllistä riskiperusteista seuranta tehdään hyväksynnän saaneissa pitopaikoissa. Passiivinen eläintautiseuranta koskee kaikkia vesiviljelyeläimiä. Osa sisävesialueen lohikaloja pitävistä pitopaikoista kuuluu lisäksi vapaaehtoiseen BKD-taudin terveysvalvontaan, johon sisältyy tarkastuksia ja näytteenottoja. Näiden jatkuvien seurantojen lisäksi vuonna 2023 tehtiin tarkastuksia ja näytteenottoja liittyen IHN-taudin hävittämishjelmiin Ahvenanmaalla.

Vesiviljelyeläinten pitopaikoissa tehtiin vuonna 2023 152 riskiperusteista valvonta- ja eläintautiseurantakäyntiä (vuonna 2022 118, 2021 177 ja 2020 235 käyntiä). Suunnitelluista tarkastuksista tehtiin 74 % ja toteuma oli edellisvuosia parempi. Vuonna 2022 onnistumisprosentti oli 46 %, 2021 62 % ja vuonna 2020 69 %. Tarkastusten toteutumisessa on merkittäviä alueellisia eroja ja vaihtelua vuosien välillä. Lapissa, Pohjois-Suomessa (100 %) ja Itä-Suomessa (95 %) tarkastustavoite saavutettiin hyvin. Länsi- ja Sisä-Suomessa sekä Lounais-Suomessa riskiperusteinen valvontatavoite saavutettiin tyydyttävästi (74 %, 65 %). Etelä-Suomessa toteumaprosentti oli heikko (27 %). Aluehallintovirastojen raporteissa syiksi puuttuville tarkastuskäynneille ilmoitettiin resurssipula ja epäselvyydet työnjaossa. On myös mahdollista, ettei kaikista tarkastuskäyneistä saatu tietoa aluehallintovirastoon. Tätä pidettiin todennäköisenä erityisesti Lounasi-Suomessa.

Ahvenanmaalla vuosina 2021 ja 2022 todettujen IHN-taudin epidemioiden vuoksi perustetuilla rajoitusvyöhykkeillä toteutetaan virallisen hävittämishjelman mukaista seuranta. Vuoden 2023 näytteissä ei todettu IHN-virusta. Vapaaseen asemaan palauttamiseen tähtäävän ohjelman mukaisia tarkastuksia jatketaan kahden vuoden ajan. Vesiviljelypitopaikkojen riskiperusteinen valvonta ja eläintautiseuranta yhdistettiin Ahvenanmaalla IHN-taudin hävittämishjelmiin kuuluvaan valvontaan. Vuonna 2023 tehtiin yhteensä 37 tarkastuskäyntiä ja 28 näytteenottoa. Kalanviljelyn valvonta vie Ahvenanmaalla merkittävän määrän resursseja, koska alueella tuotetaan lähes puolet Suomen ruokalalasta. Valvonta onnistui hyvin (100 %).

BKD-terveysvalvonnan tarkastuskäyntejä tehtiin vuonna 2023 67 (vuonna 2022 67, 2021 108 ja 2020 125 käyntiä). Tarkastuksia on mahdollisuuksien mukaan yhdistetty samoille käyntikerroille riskiperusteisen valvonnan ja eläintautien seurannan tarkastusten kanssa. Kokonaisuudessaan BKD terveysvalvonta toteutui vuonna 2023 paremmin kuin edellisessä vuonna; 66 % suunnitelluista tarkastuksista saatiin tehtyä. Vuonna 2022 onnistumisprosentti oli 50, vuonna 2021 64 % ja vuonna 2020 68 %. Myös BKD-taudin valvonnan osalta alueellinen ja vuosien välinen vaihtelu on suurta. Valvonta onnistui 2023 hyvin Länsi- ja Sisä-Suomen (92 %) sekä Itä-Suomen (89 %) alueella. Etelä-Suomen alueella saatiin tehdyksi 70 % tarkastuksista, Pohjois-Suomessa onnistumisprosentti oli 50 ja Lapissa toteutui 59 % valvonnasta. Vastuu BKD-valvonnan toteutumisesta on toimijoilla ja läänineläinlääkäreiden tulee laskea terveysluokitusta, jos valvonta ei toteudu terveysvalvonnan ehtojen mukaisesti.

Mehiläistautien seuranta

Mehiläistautien osalta esikotelomätää (*Paenibacillus larvae*) seurataan passiivisella seurannalla lähinnä tarhaajien lähettämien omavalvontanäytteiden perusteella. Esikotelomätää on paljon Länsi- ja Etelä-Suomessa, mutta Itä-Suomessa ja maan pohjoisosissa vain satunnaisesti.

Vuonna 2023 esikotelomätätutkimukseen lähetettiin 1212 hunajanäytettä 208 tarhaajalta. Näytteistä 3,3 %:ssa (tarhaajista 9,6 %:lla) todettiin *P. larvae*. Kliinistä esikotelomätää ei todettu lainkaan. Aiempiin vuosiin verrattuna positiivisten näytteiden osuus on pysynyt matalana. Näytteistä on vuosina 2013–2022 ollut positiivisia 4–20 %.

Ahvenanmaalla on riskiperusteinen seurantaohjelma Varroa destructor -punkista vapaan aseman säilyttämiseksi. Vuonna 2023 Ahvenanmaan 58 tarhalla tutkituissa 344 näytteessä ei todettu varroapunkkia. Vuonna 2021 todettujen tartuntojen vuoksi perustetulla rajoitusvyöhykkeellä Brändön kunnassa ei tällä hetkellä ole lainkaan mehiläispesä ja varroasta vapaa asema pyritään palauttamaan koko Ahvenanmaan alueelle.

Turkiseläinten SARS-CoV-2- seuranta

Vuoden 2023 huhtikuussa turkiseläinten koronaseuranta muuttui passiiviseksi seurannaksi, ja jatkossa tarhalla otetaan näytteitä, jos seurantaan kuuluvilla turkiseläimillä (minkit, soopelit ja supikoirat) on epätavallista kuolleisuutta tai sairauden oireita. Lisäksi Ruokaviraston laboratorioon muista syistä lähetetyt minkit, soopelit ja supikoirat tutkitaan koronan varalta. Vuonna 2023 koronaseurantanäytteitä tutkittiin 96 tarhalla yhteensä 2118. Turkistarhojen lintuinfluenssaepäilytapauksissa tutkittiin koronan varalta 209 tarhakettua 19 tarhalla. Tarhakettujen koronatutkimukset kohdennettiin pääasiassa tarhoille, joista ei todettu lintuinfluenssaa. Yhdelläkään tarhalla ei todettu koronatartuntaa (SARS-CoV-2).

2.3 Keinollinen lisääminen

Eläinten keinolliseen lisäämiseen liittyviä valvontakäyntejä tehtiin 29. Vuodelle 2023 oli suunniteltu 29 valvontakäyntiä, joten valvontaa suoritettiin suunnitellusti. Toteutuneita valvontakäyntejä oli hieman enemmän kuin edellisenä vuonna.

2.4 Eläinrokotteiden laadunvalvonta

Ruokavirasto toimii Suomessa eläinrokotteiden virallisena laadunvalvontalaboratoriona (OMCL, Official Medicines Control Laboratory). Ruokavirasto tarkistaa kaikkien maahantuotujen rokote-erien analyysidokumentaatiot ja vapauttaa kaikki Suomessa eläimille käyttävät rokote-erät myyntiin. Rokote-eriä tutkitaan satunnaisesti tai epäiltäessä esimerkiksi rokotteen turvallisuutta, tehoa tai laatua. Jos jokin toinen OMCL on jo sertifioinut rokote-erän, Suomi tunnustaa sertifioinnin. Muussa tapauksessa Ruokavirastolta pyydetään sertifiointia (ns. OBPR-menettely, Official Batch Protocol Review).

Vuonna 2023 Ruokavirastossa vapautettiin yhteensä 448 eläinrokote-erää, joista 174 rokote-erää sertifioitiin, 170 muussa OMCL:ssä tehtyä sertifikaattia tunnustettiin ja 104 erää vapautettiin kansallisesti. Kansallisesti on vapautettu erityisluvallisia valmisteita tai muita erityistapauksia.

Ruokavirasto tutki yhteensä 41 markkinoilla olevaa rokote-erää: 17 nautarokote-erää, 23 siipikarjarokote-erää ja yhden rabiessyöttirokote-erän. Lisäksi tutkittiin vuosina 2020–2022 näytteeksi tulleet siipikarjarokote-erät vuoden 2024 alussa. Kaikki tutkitut rokote-erät täyttivät vaatimukset.

2.5 Laboratoriot

Luetteloitujen eläintautien varalta viranomaisvalvonnan ja muiden viranomaistoimien yhteydessä otettavat näytteet tulee tutkia kansallisessa vertailulaboratoriossa tai Ruokaviraston nimeämässä virallisessa eläinterveyslaboratoriossa. Vuonna 2023 nimettyjä virallisia eläinterveyslaboratorioita oli 12 (v. 2022, 14). Kaikkien virallisten eläinterveyslaboratorioiden nimeäminen koski valvottavaksi eläntaudiksi luokiteltavaa salmonellaa. Lisäksi kansallinen vertailulaboratorio Ruokavirasto toimi virallisena eläinterveyslaboratoriona.

Muita kuin viralliseen valvontaan tai muihin virallisiin toimiin liittyviä näytteitä eläintautien (a–c-luokka tai muut torjuttavat tai valvottavat eläntaudit) varalta voidaan tutkia eläintautilain nojalla nimetyissä omavalvontalaboratorioissa. Vuonna 2023 nimettyjä omavalvontalaboratorioita oli 4 (v. 2022, 5) ja niissä tutkittiin kansalliseen valvontaohjelmaan kuuluvia näytteitä salmonellan varalta.

Muita kuin viralliseen valvontaan tai muihin virallisiin toimiin liittyviä näytteitä eläintautien (d- tai e-luokka tai muut ilmoitettavat eläntaut) varalta voidaan tutkia laboratoriossa, joka on tehnyt Ruokavirastoon ilmoituksen toiminnasta. Vuonna 2023 ilmoituksen tehneitä laboratorioita oli 11 (sisältää myös trikiinilaboratoriot). Ilmoituksen tehneissä laboratorioissa oli valmius tutkia noin 30 muuksi ilmoitettavaksi eläntaudiksi luokiteltua tautia. Tutkittavien eläintautien valikoima on supistunut edellisestä vuodesta noin neljänneksen. Muita ilmoitettavia eläntauteja tutkitaan lisäksi virallisissa eläinterveyslaboratorioissa (pääasiassa salmonella ja trikiini) sekä kansallisessa vertailulaboratoriossa.

Vakavampien eläintautien (a–c-luokan taudit ja muut torjuttavat eläntaudit) aiheuttajamikrobien ja -loisten käsittelyyn (mm. sisämarkkinatuonti, säilytys, tutkiminen) vaaditaan Ruokaviraston lupa. Vuonna 2023 lupa oli kolmella yliopistolaboratoriolla. Näissä laboratorioissa käsiteltiin filovirusia sekä IHN-taudin, Newcastlel taudin, Rabieksen, Rift Valley -kuumeen ja lintuinfluenssan aiheuttajamikrobeja. Lisäksi taudinaiheuttajia saa käsitellä Ruokavirastossa ja THL:ssa.

Ruokavirasto auditoi virallisia eläinterveyslaboratorioita EU:n valvonta-asetuksen (2017/625) 39 artiklan mukaisesti ja valvoo kaikkia nimettyjä ja ilmoittautuneita laboratorioita eläintautilain 67 § mukaisesti. Vuonna 2023 valvonta kohdistui laboratorioiden akkreditoituun pätevyysalueeseen, vertailumittauksiin osallistumiseen sekä valvottavaa salmonellaa koskeviin kuukausi-ilmoituksiin. Yksi korjaaviin toimenpiteisiin johtanut poikkeama todettiin, kun nimetty omavalvontalaboratorio ei ollut osallistunut vaadittavalla tiheydellä salmonellan vertailumittauksiin. Laboratorioille annettiin joitakin huomautuksia puuttuvista salmonellan kuukausi-ilmoituksista ja laboratoriotoiminnan muutoksia koskevista ilmoituksista (muutokset akkreditoinnissa). Salmonellakuukausi-ilmoitusten toimittaminen Ruokavirastoon on kuitenkin selvästi parantunut vuodesta 2021, jolloin seuranta aloitettiin. Nimetyistä ja ilmoittautuneista laboratorioista yli 80 % toimitti Ruokavirastoon eläintautilain 66 § mukaiset vuosi-ilmoitukset tutkimistaan näytteistä ja niiden tuloksista.

3 TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

Toimijoiden lainkuuliaisuutta mitataan kaiken eläntauteihin liittyvän valvonnan yhteydessä, esim. pakolliseen tai vapaaehtoiseen terveysvalvontaan tai sikojen ulkonapitokiellon valvontaan liittyvillä virkaeläinlääkärin käynneillä tehtyjen havaintojen kautta. Lisäksi eläintautiepäilyjen ja todettujen eläintautitapausten selvitystyöhön liittyy toimijan lainkuuliaisuuden arviointi.

3.1 *Todetut puutteet ja niiden yleisyys*

Eläinten terveyden ohjauksen ja valvonnan raportoitiin toteutuneen pääsääntöisesti suunnitelman mukaan, tosin eri valvontojen toteutumisessa oli vaihtelua, vaihtelua oli myös eri aluehallintovirastojen toimialueiden välillä. Ahvenanmaan tietoja oli vain rajatusti saatavilla.

Eläintautiepäilyt ja -tapaukset pyritään aina priorisoimaan, eikä eläinlääkärin toiminnassa niihin liittyen havaittu, yksittäisiä pieniä viiveitä lukuunottamatta, puutteita. Useamman samanaikaisen eläintautiepäilyn tai -tapauksen tai epidemian hoito aiheuttaa kuitenkin resurssihaasteita ja saattaa kuormittaa yksittäisiä alueita merkittävästi. Erityisesti, jos alueella on jo lähtökohtaisesti (syystä tai toisesta) aliresursointia tai alueella on runsaasti sellaista eläintenpitoa, johon kohdistuu erityistä seurantaa. Riittävien resurssien varmistaminen olisi ensiarvoisen tärkeää, sillä nopea ja tehokas toiminta edesauttaa merkittävästi hyvän eläintautitilanteen säilymistä, ja jos eläintautia todetaan, taudin hävittämistä sekä normaalitilanteeseen palaamista.

Valvonnassa ei havaittu toimijoiden laiminlyöntejä eläintautien ilmoittamisessa. Terveysvalvontaan liittyvä viranomaisvalvonta toteutui vaihtelevasti tai kohtalaisesti, resurssien vähyyks heikensi tarkastusten toteuttamista tai tietojen kokoamista joillakin alueilla.

3.2 *Puutteiden analyysi*

Säännöstenvastaisuuksien voidaan katsoa olevan yksittäisiä eivätkä ne ole vaarantaneet Suomen yleisellä tasolla hyvää koti- ja tuotantoeläinten eläintautitilannetta tai aiheuttaneet vaaraa ihmisille.

Valvonnan toteumassa oli runsaasti alueellisia eroja, valvonnan heikompi toteutuminen johtui yleisimmin resurssivajeesta. Työmäärää kasvattivat eläintautiepidemiat (turkiseläimillä todettu lintuinfluenssaepidemia), yksittäiset eläintautitapaukset sekä alueelle painottuneet uudet työtehtävät (turkiseläinten lintuinfluenssakartoitus ja SARS-CoV-2-seuranta) ja uudehkon lainsäädännön ohjaus ja toimeenpano. Henkilöstön vaihtuvuus sekä esim. epäselvyydet valvontayksikön työnjaossa, vakituisten ollessa virkavapailla tai irtisanoutuessa, ovat vaikuttaneet resursseja vähentävästi tai niiden käyttöä heikentäen. Ruokaviraston tai aluehallintoviraston suoran ohjauksen on havaittu parantaneen valvonnan toteutumista. Resurssivaje on vähentänyt suoraa ohjausta (esim. tarkastuskertomusten tai raporttien pyytäminen erikseen tai puuttuvista tarkastuksista muistuttaminen vuoden aikana) ja todennäköisesti heikentänyt valvonnan toteutumista. Eläinten terveyden valvonnan arvioitiin resurssivajeesta huolimatta toteutuneen kokonaisuudessaan ihan hyvin, ja vaje on realisoitunut pääsääntöisesti muilla valvonta-alueilla. Toisaalta valvonnan toteumasta ei välttämättä saada kattavaa tietoa, sillä resurssipula vaikuttaa myös tietojen saamiseen, tarkastuskertomuksia ja raportteja ei ehditä tehdä tai toimittaa ketjussa eteenpäin. Resurssipula vaikuttaa todennäköisesti kielteisesti myös valvonnan raporttien analyysiin, joten raporteista saatava tieto ja puutteiden analyysi voi jäädä vaillinaiseksi.

Puutteiden esiintyminen

Puutteita esiintyi aiempien vuosien tapaan yksittäisinä, eikä niiden määrässä ole havaittu merkittäviä muutoksia. Puutteita esiintyi jokaisen aluehallintoviraston alueella. Esimerkkinä siipikarjan pakollisessa salmonellavalvonnassa havaitut puutteet; toimijan laiminlyönti ilmoittaa saapunut siipikarjaparvi valvovalle eläinlääkärille tai puutteet ja viiveet näyteenotossa.

Eläintautiepäilyihin ja -tapauksiin liittyvien rikkomusten pienen määrän selittää osaltaan eläin-terveysviranomaisen toimijoihin kohdistama suora ohjaus ja neuvonta, sekä osaltaan tehokas valvonta eläintautitapauksissa. Eläintautien esiintymisen aiheuttamat tappiot vaikuttavat

yleensä myös suoraan tuottajien toimeentuloon, joten tuottajilla on hyvä oma motivaatio noudata lainsäädäntöä. Suomen yleisesti hyvä eläintautitilanne toisaalta vähentää tautipainetta tuotantotiloilla, mutta toisaalta voi saada toimijat aliarvioimaan puutteisiin liittyviä riskejä.

Puutteista aiheutuvat riskit

Säännöstenvastaisuuksista ei aiheutunut vaaraa ihmisten tai eläinten terveydelle, sillä kyseessä olivat lähinnä yksittäiseen yhteen tilaan tai toimijaan liittyvät vähäiset puutteet ja esimerkiksi siipikarjan salmonellavalvonnassa puutteita vaikutti esiintyvän eniten pienimuotoisilla toimijoilla.

Havaittujen eläintautitapausten ei todettu johtuneen tuotantotiloilla tapahtuneista säännöstenvastaisuuksista. Eläintautiepäilyt ja -tapaukset hoidettiin tehokkaasti, mikä osaltaan esti eläintauteihin liittyvien riskien toteutumisen.

Puutteiden syyt

Toimijoilla havaittujen säännöstenvastaisuuksien arvioitiin johtuvan yleisimmin yksittäisten toimijoiden tietämättömyydestä ja ammattitaidon puutteesta, sillä puutteita havaittiin erityisesti pienimuotoisilla toimijoilla. Toimijoita koskevan lainsäädännön todettiin kokonaisuudessaan muuttuneen mutkikkaammiksi ja vaikeasti tulkittavaksi. Toimijoihin todettiin kohdistuvan entistä enemmän lainsäädännön velvoitteita, mikä lisää todennäköisyyttä, että joitakin vaatimuksia ei muisteta, ymmärretä tai muusta syystä rikotaan. Vaikka lainsäädännöstä ja sen muutoksista tiedotetaan toimijoita, heidän on osin vaikea hallita kaikkia toimintaansa koskevia vaatimuksia. Joissain tapauksissa taloudelliset tai terveydelliset ongelmat ovat johtaneet puutteisiin toiminnassa.

4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

Aluehallintovirastot raporttien mukaan valvontayksiköihin tehtiin 4 arviointi- ja ohjauskäyntiä, käyntien kokonaismäärä ei kuitenkaan ole tiedossa, sillä kaikkien AVI:n tietoja ei ole saatavilla. Ruokavirastosta ei tehty eläinten terveyden valvonnan arviointi- ja ohjauskäyntejä.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET

5.1 Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen

Ruokavirasto järjesti aluehallintovirastojen läänineläinlääkäreille koulutusta kahtena koulutuspäivänä vuoden aikana, koulutuksissa käsiteltiin vakiintuneeseen tapaan ajankohtaisia eläintauteihin ja eläintautilainsäädäntöön liittyviä asioita. Ruokavirasto järjesti vuosittaisen valmiuspäivän valmiuseläinlääkärien ja läänineläinlääkärien kouluttamiseksi sekä Ajankoh- taista eläintau- deista ja eläinten lääkitsemisestä – teemapäivän kaikkien eläinlääkärien kouluttamiseksi eläintautitilannetta ja eläintautien seuranta- ja valvontaa koskevien vaatimusten tuntemuksen varmistamiseksi. Vesiviljelylaitoksia valvoville virkaeläinlääkäreille järjestettiin koulutuspäivä eläinten terveyteen, hyvinvointiin, sivutuotteisiin ja lääkitsemiseen liittyen. Eläinlääketieteen opiskelijoita 3. sekä 5. ja 6. vuosikurssilla koulutettiin eläintautilainsäädännön ja eläintautivalvonnan tuntemuksen varmistamiseksi. Lisäksi Ruokaviraston asiantuntijat osallistuivat muiden tahojen järjestämiin koulutuksiin mm. eläintenpitäjien ja metsästäjien kouluttamiseksi. Ruokavirastossa jouduttiin tekemään tapauskohtaisia arvioita, onko lintuinfluenssaepidemian aiheuttaman resurssivajeen takia mahdollisuutta toimia kouluttajana

muissa kuin aivan välttämättömissä koulutuksissa. Kouluttaminen olikin tästä syystä johtuen vuonna 2023 aiempia vuosia vähäisempää.

Aluehallintovirastot kouluttivat kunnaneläinlääkäreitä eläinten terveyteen liittyen yhteensä 10 päivänä. Arviointi- ja ohjauskäyntejä tehtiin valvontayksiköihin yhteensä neljä. Arviointi- ja ohjauskäynneillä tehtyjä havaintoja hyödynnettiin koulutuksen suuntaamisessa ja sisällössä. Aluehallintovirastot raportoivat pitäneensä yhteensä 19 luentoa toimijoille liittyen eläinten terveyteen ja hyvinvointiin. Tiedot perustuvat aluehallintovirastot raportteihin, kaikkia raportteja ei kuitenkaan saatu tämän kokoomaraportin määräajan puitteissa.

Uusia ja uuden lainsäädännön pohjalta päivitettyjä päätöspohjia, ohjeita ja lomakkeita valmistettiin Ruokavirastossa, mutta koska turkistarhujen lintuinfluenssaepidemia vei resursseja, kaikkea suunnitelluista tehtävistä ei saatu toteutettua.

Toimijoiden ja kansalaisten säädösten tuntemusta ja tietämystä eläintaudeista pyrittiin varmistamaan myös tuottajakirjeillä, lehtiartikkeleilla, kotisivujen ja muulla verkkoviestinnällä, sidosryhmätapaamisilla ja mm. esittelemällä asiaa eri messuilla.

Koulutus- ja tiedotustarve korostuu erityisesti vakavimpien eläintautien (afrikkalainen sikarutto, ASF, ja korkeapatogeeninen lintuinfluenssa, HPAI) torjunnassa. ASF:n ehkäisy- ja valvontatoimenpiteisiin liittyvä kohdennettu tiedotuskampanja jatkui Suomessa. Vuonna 2011 tehty ja vuonna 2017 päivitetty riskiprofiili (Afrikkalaisen sikaruton mahdollisia maahantuloiteitä - riskiprofiili, Eviran julkaisu 4/2011) afrikkalaisen sikaruton maahantuloiteistä toimi myös vuonna 2023 ohjenuorana viestinnälle. Merkittävä rooli taudin leviämässä ovat ihmisten tautimaista mukanaan tuomat sian- ja villisianlihaelintarvikkeet ja matkaeväiden tähteet niiden mahdollisesti joutuessa villisikojen tai kotisikojen saataville. Suomessa on jo vuosia panostettu ASF:n torjuntaan tähtäävään matkustajaviestintään ja viestintään ulkomailta saapuville rahtiliikenteen kuljettajille. Elintarvikkeiden tuonnin rajoituksista kertovia informaatiokylttejä on itärajan raja-aseilla ja Helsinki-Vantaan lentoasemalla, tietoa jaetaan myös Helsingin matkustajaliikennesatamissa ja Vuosaaren rahtiliikennesatamassa. Ruotsin ASF-taudinpurkauksen jälkeen tiedotusta lisättiin myös satamiin Turussa, Hangossa ja Vaasassa. Tiedotusaineisto toimitettiin lisäksi Maarianhaminaan ja Uumajaan. Yhteensä 83 afrikkalaisesta sikarutosta varoittavaa kylttiä on pystytetty liikenneasemien raskaanliikenteen pysäköintialueille sekä pääteiden levähdysalueille.

Tammikuussa Ruokavirasto osallistui Helsingin Matkamessuille. Messuja varten julkaistiin monikielinen esite elintarvikkeiden matkustajatuonnin rajoituksista. Kesällä toteutettiin kuuden viikon mediakampanja kolmella ASF-animaatiovideolla. Kampanja oli suunnattu matkustajille, raskaan liikenteen kuljettajille, metsästäjille ja luonnossa liikkuville henkilöille. Videokampanja toteutettiin sosiaalisen median kanavilla: YouTube, Facebook, Instagram ja TikTok sekä suomalaisissa ohjelmallisen ostamisen mainosverkoissa. Videot näkyivät sosiaalisen median alustoilla ja verkkosivustoilla yli 23 miljoonaa kertaa ja keräsivät yhteensä 5,45 miljoonaa katselukertaa. Kesällä toteutettiin myös iso ilmoituskampanja A-lehdet oy:n lehdissä. Maksullista tiedottamista jatkettiin myös mm. banneri- ja printtomainontana tärkeimpien kohderyhmien käyttämissä medioissa. Myös Ruokaviraston omat somekanavat viestivät afrikkalaisesta sikarutosta säännöllisesti. Ruotsin ASF-tapaus sai paljon julkisuutta ja lisäsi median kiinnostusta myös Suomessa ja siten tehosti informaation jakamista taudista.

Afrikkalaisen sikaruton torjunnan tunnistettuja kehittämiskohteita pyrittiin edistämään vuonna 2023. Toimijoille ja valvojille suunnattu ohje "Elintarvikkeiden ja sivutuotteiden jäljitäminen, takaisinvento ja käsittely tai hävittäminen, jos on todettu afrikkalaisen sikaruton tautitapaus tuotantoeläiminä pidettävillä sioilla" sekä jätealan toimijoille ja valvojille suunnattu ohje "Afrikkalaisen sikaruton torjunta jätteiden kuljetuksessa ja käsittelyssä" julkaistiin vuoden

aikana. Sikatuottajille ja elintarvikealan toimijoille jaettiin tietoa ASF-varautumisesta ja tautitilanteesta. Yhteistyötä tehtiin sidosryhmien kuten ETT:n, MTK:n, ETL:n, Lihakeskusliiton, PTY:n, isojen lihatalojen ja Sikayrittäjät ry:n kanssa. Yhteydenpito oli erityisen aktiivista Ruotsin ASF-taudinpurkauksen jälkeen.

Sikojen pitäjiä lisäksi myös metsästäjät ovat tärkeä yhteistyökumppani afrikkalaisen sikaruton ennaltaehkäisyssä ja torjunnassa. Riistakeskuksen, Suomen Metsästäjäliiton ja Suomen Sikayrittäjien kanssa tehtiin vuoden aikana runsaasti yhteistyötä. Ruokavirasto osallistui mm. Lappeenrannan Villisikamessuille, jonka järjestivät Suomen Sikayrittäjät ja Metsästäjäliiton Kymen piiri. Metsästäjiä informoitiin mm. ulkomaille ja erityisesti Keski-Ruotsiin suuntautuvan metsästysmatkailun ASF-riskistä. Metsästettyjen luonnonvaraisten villisikojen afrikkalaisen sikaruton seuranta jatkui myös vuonna 2023, ja näytteenottoa ja -lähettämistä varten Ruokavirastosta toimitettiin tarvikkeita metsästäjille ja metsästysseuroille. Ruokavirasto jatkoi palkkioiden maksua villisikanäytteiden lähettämisestä ja kuolleista villisioista ilmoittamisesta.

Elintarvikevalvontaviranomaisia, läänineläinlääkäreitä, valmiuseläinlääkäreitä ja muita eläinlääkäreitä koulutettiin erilaisissa koulutustilaisuuksissa ASF-riskistä ja kerrottiin taudin epidemiologisesta tilanteesta maailmalla.

5.2 Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen

Aluehallintovirastot pyrkivät varmistamaan korjaavien toimenpiteiden toteutumisen neuvomalla ja ohjaamalla kunnallisia valvontaviranomaisia puhelimitse, sähköpostein ja ohjaukskirjein. Kunnan valvontaviranomaiset ovat antaneet toimijoille kirjallisia huomautuksia, esim. jos ovat havainneet laiminlyönnejä siipikarjan salmonellavalvonnan parvi-ilmoitusten tekemisissä. Toimijoiden korjaavien toimenpiteiden varmistaminen perustuu valvontaviranomaisen antaman päätöksen noudattamisen valvontaan esimerkiksi uusintatarkastuksin. Kunnan- tai läänineläinlääkäri voi tehdä vakavista tai toistuvista säädösten rikkomisista tutkintapyyntöä poliisille. Vuoden 2022 alusta on ollut mahdollista käyttää hallinnollisena pakkokeinona eläintautivalvonnan seuraamusmaksua, ja sitä raportoitiin vuonna 2023 käytetyn kolme kertaa.

5.3 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet

Ruokaviraston ja aluehallintovirastojen järjestämissä koulutuksissa käsiteltiin ajankohtaisia ja toimenpiteitä vaativia eläintautien vastustamiseen liittyviä kysymyksiä sekä eläintautilainsäädännön toimeenpanoa. Havaittuihin puutteisiin, esimerkiksi eläintautien ilmoittamisessa tai terveysvalvonnan toteutumisessa, on pyritty puuttumaan viipymättä aluehallintovirastojen tekemällä suoralla ohjauksella.

6 VALVONNAN RESURSSIT

Aluehallintovirastot raportoivat käytössä olevat resurssit yhteisesti kaiken eläinten terveyden valvonnan osalta. Lukuihin sisältyy siten esimerkiksi sisämarkkinasiirtojen valvontaa ja sen ohjausta, mahdollisesti osittain sivutuotevalvontaa sekä osittain eläinlääkintähuollon valvontaa ja valvonnan ohjausta tekevien henkilöiden työpanosta varsinaisen eläinten terveyden valvonnan lisäksi. Aluehallintovirastojen eläinten terveyden valvonnan v. 2023 toteutuneet resurssit olivat 12,5 htv. Vuonna 2022 resurssia oli 11 htv, vuonna 2021 11,5 htv ja vuonna 2020 13,6 htv. Aluehallintovirastojen tehtävien katsotaan pääsääntöisesti hoituvan normaaliaikana, mutta resurssissa ei ole huomioitu mahdollisia eläintautiepidemioita ja niiden vaatimaa työpanosta. Myös useampi lainsäädännöllä vastustettavan eläintaudin tapaus samalla alueella tai

muut uudet tehtävät (esim. uusi eläintautiseuranta ja sen ohjaus) vaatii lisää resursseja. Lintuinfluenssaepidemian vuoksi Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastoon voitiin syksyllä rekrytoida kaksi määräaikaista läänineläinlääkäriä kahdeksi vuodeksi. On välttämätöntä voida täyttää vakituiset virat ilman viivytyksiä, palkata mahdollisten lakisääteisten ja harkinnanvaraisten virkavapauksien ajaksi sijaiset sekä tilanteen niin vaatiessa palkata määräaikaista läänineläinlääkäreitä.

Valvonnan katsotaan yleisesti ottaen tehostuneen kunnallisten valvontaeläinlääkäreiden toiminnan myötä ja riskien hallinta on sitä kautta parantunut. Valvontaeläinlääkärien kuormittuminen ja vaihtuminen sekä haasteet sijaisten rekrytoinnissa ovat kuitenkin ongelmia, joihin tarvittaisiin ratkaisukeinoja. Eläinten terveyden valvonnan resurssit valvontayksiköissä koko maassa olivat yhteensä 19,71 htv. Aluehallintovirastoittain eriteltyinä: ISAVI 1,7 htv, PSAVI 1,51 htv, LAAVI 1,65 htv, ESAVI 5,85 htv, LSAVI 2,6 htv ja LSSAVI 6,4 htv. Edellisinä vuosina luku on ollut hieman pienempi; vuonna 2022 15,48 htv, 2021 15,54 htv ja vuonna 2020 15,89 htv.

Valtuutettuja mehiläistautitarkastajia käytettiin vähemmän kuin edellisvuonna. Vuonna 2023 käytettiin yhtä valtuutettua tarkastajaa, joka teki kolme tarkastusta yhden tarhaajan pitopaikkaan. Vuonna 2022 käytettiin neljää valtuutettua tarkastajaa, joka tekivät tarkastuksia 12 tarhaajan pitopaikoissa.

Ruokaviraston Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikön eläintautijaostoon afrikkalaisen sikaruton torjunnan tehostamiseen saadut määräaikaiset kolme virkaa vakinaistettiin vuonna 2023. Resurssista kohdistettiin kuitenkin yksi htv turkiseläinten tautien torjunnan ohjaukseen.

7 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN

Vuonna 2021 voimaan tulleen EU:n eläintautiasetuksen, sen alaisten säädösten sekä uuden kansallisen eläintautilainsäädännön toimeenpanon jatkaminen tulee työllistämään valvontasektoria lähivuosinakin. Myös eläintautiuhkiin varautuminen, erityisesti lintuinfluenssan ja afrikkalaisen sikaruton, mutta myös muiden eläintautien osalta tulee viemään jatkossa valvontasektorin resursseja. Varautumisen kehittämistä jatketaan vähenevien henkilöresurssien puitteissa, pidettyjen valmiusharjoitusten havaintojen ja suositusten pohjalta sekä eläintautiepidemioiden kokemusten perusteella. Valvontaketjuun kohdistuu säästöpaineita ja olemassa olevien ja tulevien tehtävien määrän kasvu ja resurssien väheneminen pakottaa priorisoimaan tehtäviä ja kuormittaa myös henkisesti koko valvontaketjua. Vuonna 2026 on tarkoitus toteuttaa aluehallintovirastojen ympäristöterveydenhuollon tehtävien (60 htv), ml. eläinten terveyden valvontaa koskevat tehtävät, siirtyminen Ruokavirastoon. Siirron tarkoituksena on poistaa päällekkäisyyksiä, mutta se tuo myös uusia alueellisia tehtäviä Ruokavirastolle. Siirto muuttaa eläinterveysviranomaisten toimintaa ja ohjausta ja tuo mahdollisuuden uusien tehokkaampien toimintatapojen kehittämiseksi. Samaan aikaan on varmistettava alueellisen osaamisen säilyminen ja tehtävien hoito myös siirtymän aikana.

Riskiperusteisuutta erityisesti eläintautiseurannan kohdentamisessa ja valvonnan painopisteiden valinnassa on edelleen kehitettävä, ottaen huomioon tautitilanteen muutokset, lainsäädännön vaatimukset ja esim. eläintuotannon muutokset sekä muut tekijät, kuten luonnonvaraisten eläinten kannat sekä ilmaston lämpenemisen aiheuttamat uhat.

Eläinten terveyden (tauditapausten ja epidemian) hallinnan tietojärjestelmän (ELTE) käyttö etenee, järjestelmä tulee muuttamaan eläintauteihin liittyviä raportointi- ja tiedonhallintakäytäntöjä ja parantaa saatavilla olevan tiedon laatua. Vuonna 2023 ELTE:n käyttöä on edelleen pyritty vakiinnuttamaan osaksi normaalia toimintaa. Läänineläinlääkärien lisäksi myös kunnaneläinlääkärit voivat kirjata eläintautilain mukaiset toimenpiteet järjestelmään.